

УДК 821.161.2.–1.09

Є.І.Сохацька

**Співці подільської землі:
Наталія Кашук, Афанасій Коляновський і Петро Фаренюк**

У статті аналізується творчість трьох подільських поетів під кутом зору вияву концептів шістдесятництва.

Ключові слова і словосполучення: хрущовська відлига, національна ідентичність, любов і повага до рідного слова, високий патріотизм.

На презентації книжки І.Дзюби “Є поети для епох” Ліна Костенко так визначила силове поле шістдесятництва: “Багато пишуть і сперечаються про те, ким були шістдесятники і що таке взагалі “шістдесятницьке мислення”. На мій погляд – це “**високовольтна лінія духу**” [Авт.] [2, с. 8]. Вони творили її, цю лінію, лінію високої духовності, складовими якої були національна ідентичність, любов до рідного слова, любов і повага до простої людини та глибокий патріотизм.

Однією з перших шістдесятниць судилося стати **Наталії Кашук** (1937–1991). Її дитячі та юнацькі роки пройшли в Кам’янці-Подільському (народилася у м.Слов’янську на Донеччині 25 жовтня 1937 р.). Тут навчалася в школі №5 (тепер школа-інтернат №2) з 1994 по 1954 р. і закінчила її із золотою медаллю. Школа була особливою: тут раніше знаходилася приватна жіноча гімназія, відкрита ще 1901 року випускницею історико-філологічного відділення Київських вищих жіночих курсів Стефанидою Славутинською. До речі, саме в цій школі на хвилі революційного піднесення 1906 року було введено вивчення української мови [8].

Після невдалої спроби вступити на філфак Московського університету дівчина за порадою її літературної наставниці доцента Кам’янець-Подільського педінституту Євгенії Гінзбург подає документи до Чернівецького держуніверситету і 1 вересня 1954 р. стає першокурсницею філологічного факультету. Але не поривала зв’язки з Євгенією Гінзбург. Напевне, з її подачі у літературній новинці часів хрущовської відлиги літературно-художньому альманасі “Кам’янець-Подільський” (1956. – Вип. 1) було опубліковано три поезії Наталії Кашук “Леся Українці”, “Сестрі” і “Етюд” [3, с. 31-32].

Показовим щодо визначення смислів подальшої творчості молодой поетеси (йшов 19-ий рік!) є вірш “Лесі Українці”. Образ мужньої поетеси в поезіях її зрілого віку буде постійним як взірець мужності й сили волі, стає її кумиром.

Цей феномен, крім усього, продиктований обставинами її особистого життя. Важке повоєнне дитинство далось взнаки: її здоров’я руйнував ревматизм, спричинив і хворобу серця. Початки хвороби змусили дівчину переїхати у Київ до сестри Лесі, її чоловік Дмитро Наливайко був лікарем. Сподівалася на добрий догляд за її здоров’ям. Тому з 1 вересня 1956 року вона уже студентка Київського держуніверситету імені Тараса Шевченка. Якраз тоді у Кам’янці появилася згадуваний альманас (1956 р.). У вірші “Лесі Українці” продекларовані ті прин-

ципи, які стали основоположними у її поетичній творчості загалом. Це *відданість народові* (“Твої слова, гарячі, запальні / Мені глибоко в душу западали / І віддано любити мене навчали / **Народ свій рідний...**” [Авт.]) [3, с. 31], *закоханість у народну пісню* (“Пісні дівчат у надвечірню пору / Тоді я полюбила назавжди” [3, с. 31], *віра у магічну силу поетичного слова* (“Чи виростуть в моєй пісні крила, / Чи полетить вона над рідним краєм, / Чи найде відгук в людях – я не знаю” [3, с. 31]). Визначено й таку улюблену тему її поезії, як тема Поділля, рідного Кам’янця, до якого линула всі свої роки: “Мій рідний край, моє Поділля миле... / Красу лісів задумливо сувору, / Фортець і замків мури вікові – / Сторіч минулих пам’ятки живі, / Дністрову хвилю грайливо-прозору / І верби, що схилились до води... / Тоді я полюбила назавжди” [3, с. 31].

У Києві стає членом літстудії при видавництві “Молодь”, якою керував Дмитро Білоус (1955–1965). Про свою дружбу з творчою молоддю він пізніше на схилі літ (2002) згадував з теплотою. Серед них названа і Наталя Кашук: “Команда лишалася юною // В роки **шістдесяті**, [Ред.] коли / Пливли ми вітрильною шкуною, // В незнане прийдешне пливати <...> // Була наша студія кузнею / І літінститутом була <...> / Вродливиці наші, розумниці, / Дівчата – як бджілки в рою / Вродливиці наші, розумниці – / Як мову любити свою! / За рідне соромитись нічого. / Леліяли ви кожен наш звук, / Тамарочко цвіт Коломійчихо, / Приходько, Гриненко, **Кашук** [Авт.] [6, с. 238].

Працює літконсультантом у видавництві “Молодь”, у журналі “Україна”, стає у 70-ті роки членом Спілки письменників України.

Одна за одною виходять її поетичні збірки, найпомітніші з яких “Обереги” (К., 1979), “Високе відродження” (К., 1986) і “Самоцвіти” (1989). Останньою мала бути збірка “Оболонь”, але смерть на 54 році життя (1991) перекреслила задумане. Помітним, але недооціненим критикою явищем в сучасній українській літературі, назвав поезії Н.Кашук Дмитро Павличко. Це, за його переконанням, “поезія чесна й щира, щемлива й мужня, драматична і життєствердна” [7, с. 4]. Привабливим є образ ліричної героїні її поезії – образ жінки, перейнятої однаковою мірою як своїми особистими, так і громадянськими болями, жінки мужньої й одержимої творчістю. Цим останнім Наталя Кашук нагадує Лесю Українку. Власне, вплив геніальної Лесі на її творчість є безперечним. У збірці “Самоцвіти” є вірш-заповіт, справжній поетичний маніфест “Не смій смутитись”, в якому відчутна асоціація з Лесиним “Без надії таки сподіваюсь”:

Мене вестимуть знову на межу
Заприсягать у вірності, жазі
Єдиного у небі сонцебога.
Пройдуться шалі терезів –
То Слово здобуває перемогу.

.....

А слово – то й політ,

І скорбні лови,

Сивинами осяяна любове! [4, с. 76].

Наталія Кашук ніколи не забувала Кам'янець-Подільський – місто над Смотричем, де вона зростала, захопилася поезією, у чарівний світ якої ввів шкільний учитель та доцент тодішнього пединституту, легенда подільської філології Євгенія Гінзбург. Рідному місту вона присвятила поезії “Подільська квітка”, “Криниця біля Кам'янець-Подільської ратуші”, “Полон”, “Зінька Кармелючка”, “Землякова калина”, “Царенко” та інші [1, с. 4]. Часто приїжджала в Кам'янець, адже тут проживали її друзі, шанувальники її таланту та світлої й печальної поезії. Навідувалася до рідної школи, пединституту, дарувала людям книги, була на відкритті меморіальної дошки на будинку по вул. Лесі України, де народився Микола Бажан (1988 р.). Пам'ятною була участь поетеси в роботі Всеукраїнської наукової конференції “Т.Г.Шевченко і Поділля” (1989), зорганізованій філологічним факультетом тодішнього Кам'янець-Подільського пединституту, де вона виступила з доповіддю “Т.Г.Шевченко і народна пісня”.

Наталія Кашук за походженням була українською, постаттю з досить виразним почуттям національної гідності, з високим рівнем національної свідомості, залюбленою в українську старовину, чому сприяла дружба й опіка над нею відомої кам'янецької фольклористики й краєзнавця Тамари Сис-Бистрицької.

До когорти подільських шістдесятників належить і патріарх української поезії, син подільської землі **Афанасій Коляновський** (нар. 1925 р.). Він є автором понад 15-ти поетичних збірок. Найпопулярніші з них: “Сльозою згірклою не змілось” (1990), “Повернення до себе” (1992), “На грані часу” (1993), “За словом слово” (1994), “Вибір” (1995), “Підкова на щастя” (1996), “З дерева буття” (1997), “Веління совісті”, “Очима пам'яті” (1998), “Цвітвидь райдужна” (1999), “Нерідний дід” (1969, 2002), “Літоспад” (2000), “Живу своїм” (2003).

Творчий спалах поета припав на доленосні для України 90-ті – роки проголошення і утвердження її незалежності. Минулася пора табу і закритого інформаційного простору. Поет, мов той фенікс, воскресає духом і спішить поділитися зі світом багатством своєї душі та блискучими гранями поетичного таланту.

Талант його, зрозуміло, передусім даний Богом, але відчувається добра філологічна підготовка. А вона справді є такою: навчався ж бо на історико-філологічному факультеті Кам'янець-Подільського педагогічного інституту (нині Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка), славного своїми літературними талантами. Тут навчалися В.Свідзінський, В.Поліщук, Л.Дмитерко, А.Сваричевський, І.Лов, В.Горбатюк, В.Нечитайло, О.Климчук та інші. Вела його по літературній стежці, як і Наталію Кашук, Євгенія Гінзбург, доцент інституту, ніжна, турботлива та високоєрудована людина. Залюблений у класику, він творчо збагачувався, опановував її образи та прийоми, органічно вплітаючи їх у свою поетичну канву. Ремінісценції з творчості Т.Шевченка, І.Франка, Лесі Українки, М.Коцюбинського, М.Рильського, В.Симоненка, Д.Павличка, переклади з С.Єсеніна та М.Ісаковського є цьому доказом.

Пора становлення А.Коляновського припадає на післясталінські часи, коли ламалися ідеологічні догми та наближалася пора хрущовської відлиги. У поезії “Під кам’янецькими каштанами” (збірка “З дерева буття”, 1997) він зізнається: *О спогади студентських днів / Перед світанками рум’яними, / Як мріяли, як дух мужнів* (Авт.) / *Під кам’янецькими каштанами* [5, с. 257].

А те, що дух у поета мужній, козацький, справді український, свідчить уся його творчість. Концепт України, українського кореня є наскрізним, стрижневим. У підсумковій збірці “Живу своїм” поет торжествуюче твердить: *Знаю: / Мимовільно повторюсь, / Бо відродно серцю від повторень. / Як люблю свій український корінь, / Хоч і не до вподоби це комусь. (“Знаю”)* [5, с. 387].

Щире поетове одкровення у своїй вірності українському переплітається з різким осудом тих, хто позбавлений такого відчуття національної ідентичності. Це є теж прикметною рисою його письма. Поет відкрито наступальний, не байдужий до “безбатченків зухвалих”, тих, хто виявляє “лакейську сприть”: *Тих не сприймаю, що не тямлять, / З якого кореня пішли. / Вони, безбатченки зухвали / Зросли на виявах сновидь, / Однаково їм, хто медалі / Почепить за лакейську сприть. / В таких вітчизни бути не може, / Вона безмовна тїнь для них, / Зате влаштують власне ложе, / Немов для ангелів святих (“Пам’ять”)* [5, с. 389].

Поет декларує себе питомим українцем, мислить і творить образне, смислово закодоване письмо виразно “українно”: *Я до вас з тойобіччя прийду, / Крізь редути прорвусь неодмінно, / Зупинюсь у вишневім саду, / Обіймусь з усіма українно* (Авт.) / – *А чи все тут у вас до ладу? / І за мною летить навздогінці: / Ми ж такі, як і ти, українці. / Я до вас неодмінно прийду. (“Я до вас з тойобіччя прийду”)* [5, с. 352].

Якщо уранній збірці “На грані часу” образ України зашифрований в образі “рідної землі”, “духу землі”, “курликанні журавлів”, “земного тяжіння”, “отчої землі”, “землі подільської”, “предківських джерел”, то у збірках, видрукованих після проголошення незалежності України, концепт України є домінуючим. Він усією душею поета-патріота вітає світлий Серпень, його вибір бути на сторожі Української Державності, яку підривають власна українська зневіра та боягузтво: *В очі Серпню дихає зима. / Ще в собі холопства не зборили, / Страх який – а як без ковбаси, / Хто ми – слов’яни, чи могли – / До Москви наверхнути носи. (“Аргумент”)* [5, с. 179]. Шевченкова ремінісценція із “І мертвим, і живим” (“моголи”) тут влучно увиразнює ідею вірша, є підтвердженням спадкоємного відстоювання української національної ідеї.

Поет радісно вітає вільну Україну. Вона для нього “пшенична, калинова, солов’їна / Живуча незалежна Україна” (“Щасливий, хто...”). Він знаходить для неї барвисте і образне слово, слово, що ясне надією і вірою в майбутню “дорогу людську”. У поезії “Провесінь” (збірка “Вибір”) він бадьорим голосом схвалює український вибір: *Розневолена ясна година / Розворушить уяву палку, / Де весела селянська родина / Вибирає дорогу людську... (“Провесінь”)* [5, с. 191].

Поважний вік та багатий життєвий досвід дають право поетові застерігати сучасників від неминучих перешкод чи труднощів на шляху українського поступу. Однією з таких є байдужість, черствість душ, не підготовлених до сприйняття нового: *Черства душа для себе і в собі, / То не питання, чом така жорстока / Байдужість розповзлася у юрбі* (“*Черства душа*” [5, с. 252]).

Майстер пейзажних замальовок, поет засобами народного паралелізму, алегоричної символіки стверджує неминучість природного поступу до оновлення, як це і є в українському прикладі: *Така природа спраглого єства – / Позбутися холодного застою, / Щоб оживитись гранню осяйною, / Коли росю вибризне трава* (“*Зморожено кружляє сніг ліниво*”) [5, с. 271].

Ніжний лірик використовує гнівну лексику, різкий тон, коли йдеться про недругів незалежності, тих, хто позначений рецидивами імперського мислення. Йдеться передусім про північних сусідів та п’яту колону в Україні:

І претензій у сусідів много – / Те віддай і тут їм поступись, / Скільки в них до України злого! / Все для них, як вже було колись. / Світ хотіли затягти в покору, / Жах імперський досі не затих, / Бо нічому не навчилися впору, / Ніби час кривавив не для них. / Бач, яка колонія невдячна, / Розпирає збирачів пиха. / Буде наша воля необачна – / Стисне горло їй крутіж лиха (“*Збирачі*” земель”) [5, с. 364].

Українська державність, нова доба стала міцною ідеологічною підпорою для поета. Він проявляє високу громадянську мужність, переосмислюючи та оцінюючи “червоне минуле” і, показово, самого себе. Визнати свої власні “гріхи”, “гріхи молодості”, за його визначенням, – це не кожному під силу. Це під силу людям мужнім і сміливим, яким є поет. У поезії “*Материнський дар*” він скрушно зізнається, оцінюючи своє творче ремесло – ремесло володіння таїнами материнської мови: *І каюсь – грішив я, бувало, – / В плакатному галасі днів. / Тебе шанувати не вмів / І думку вдягав як попало, / А дух туманів* [5, с. 109].

Справжнім поетовим одкровенням є вірш “*Якби відразу вірив істині*”. Тут знову маємо самокритичні вислови (“*Якби вірив істині / І слизьким словом не крутив*”), нарікання на вчителів, які “не тої душі давали хліб, / Співали оди і лукавили, / За велич видаючи дріб” [5, с. 99].

Однак ці мотиви поодинокі, здебільшого в поета знаходимо інше – це декларування вірності правді, ідеалам краси та життєтворення. Свою поетичну ниву він називає “романтичною тополею” (“*Мій сніг*”), бо засівав її зернами добра, справедливості та надії. Не випадково одним з улюблених поетових жанрів є жанр ідилії: *Серце потягнулось до ідилії. / Постривайте, а чому би й ні, / Як живем на Україні милій, / А не на арктичній льодині* (“*Любо ж як...*”) [5, с. 101].

Лише відречення від минулого дало поетові виразно проявити свою справжню суть, серцевину якої є глибокий патріотизм, любов до матері-України. Знаменними є такі слова: *Я, звільнившись від сваволі, / Крикнув, що не блудний син* (“*Хочу сонця, драпну волі...*”) [5, с. 193].

Поет хоче стояти “непокірним / На крутому перехресті” (“Я хотів би...”), прилучатися до світла свободи (“Щасливий, хто...”).

Власне за ці питома українські порухи душі, признається поет, не раз сипалися удари долі на нього, гартуючи його духовну міць. У поезії “Дякую Всевишньому за час” він привідкриває завісу своїх людських страждань: *Дякую Всевишньому за час, / Що відвів мені на світі бути, / Вперто вибиратися із скрути / Із набором духу про запас. / Як мене затуркував сіряк / Усмішкою схованої злості! / Але йде до мене слово в гості – / Мабуть, то оптимістичний знак. / І тому я досі “на плаву”, / Ти ж, сіренький, їж свою халву* [5, с. 376].

Про подібне йдеться у “Сімдесятій осені” (“кривда без спокути”, “сиплять удари”), “Над землею сум’яття хмар...” (“недобре око”), “Дивування” (“зболено час одійшов”) та багато інших.

Особливо безкомпромісний поет у ревізії минулого, у зриванні масок з її червоного “обличчя”, такого ненависного любителем свободи та української ідентичності. Він згадує про хвили викошування свідомих українців, свавілля більшовицької влади: *А скільки в бойовищах вас лягло, / В гулагах за дротами постівало! / Було жахливе невстигнене зло – / Кісток йому завжди не вистачало (“Ще жменечка життя у тебе є...”)* [5, с. 354].

Темі сталінських репресій присвячено поезії “У дротах Колима, Соловки”, “Було спочатку слово. Боже слово”, “Дерева вирости з берізок”, “Дзвін” та багато інших. Образ болю передається засобом метафоризованого письма, влучним і смислово глибоким (“І душі гриз повзучий гніт”; “Шкребеться поглинальний час, / Пелюстя щастя гине в ньому”; “І червонів програмний світ”; “Як давній біль, ятриться жаль / За всім, відібраним насильно” та ін.).

Критика сталінізму, “червоного терору” переключачється у духовний план. Володіючи силою художнього узагальнення й образності, поет акцентує увагу на духовних деформаціях людської психології, спричинених нелюдським режимом. Ламалися навіть сильні особистості (яким, безумовно, є сам поет), рецидиви страху раз по раз появляються у свідомості поета. Показовим у цьому плані є вірш “Невідомість” (зі збірки “За словом слово”, 1994). Дозволю собі навести його повністю: *Гнітить повзуча свідомість, / На обезлюдненім шосе / Нема ні лялечки, натомість / З полів соломою несе. / Щораз посіпується око / І ніби зашпори в руках, / І десь всередині глибоко (Авт.) / Надламує надію страх. / Це – як давнена хвороба, / Їй не завадить екстрасенс. / Хіба що перехрестиш лоба, / Якщо вбачаєш в тому сенс* [5, с. 170].

Так могла написати широкої душі людина, відкрита для світу, готова поділитися з іншими своїм сокровеним, болісним, тим самим застерігаючи інших від хвороби страху – тієї сумної спадщини минулого, наслідки якої відчуються сильно й сьогодні. Саме в цьому велике громадянське значення поезії А.Коляновського, її потрібність для духовного оздоровлення нації, знекровленої страшними експериментами червоних пророків.

Громадянську мужність й ідейну безкомпромісність проявляє поет, характеризуючи стан життєвого рівня населення сучасної йому рідної, але такої

невдячної до самотніх і зболених життям людей України. Він не замкнувся в романтичному “флері”, ідилічному тумані (хоча й називає свою поетичну ниву “романтичною тополею”). Він, як вправний хірург, розрізає болячки сучасного життєладу. Серед них – передусім бідність, матеріальна скрута людей: “Чалапає бабуся в куфайчині, / – Чи хлібця привезуть з райцентру нині...” (“З натури”); І розпинають бідну волю, / І дитинча в колісці мре...” (“Дерева вирости з берізок”). Риторичною фігурою зависає голос поета: *Не було бойовища – / А калік, а могил! / Вітер в чорному свище / Розчепірнням крил. / Хто зупинить Руїну? / Де ви, горді мужі? / Щоб спасти Україну / На обвал-рубезжі* [5, с. 328].

Знаючи сучасний фізичний стан поета (втратив ногу, тому й говорить про себе як “мічений залізом і вогнем”), його певну ізолюваність від ритмів сучасного життя, дивуєшся його обізнаності з суспільними проблемами і болями. Справедливо зазначив його колега по перу сучасний хмельницький поет Микола Мачківський, що вірші А.Коляновського родяться не в результаті художнього доміслю, а є плоттю і кров’ю його життя. І цього треба навчитися сучасній владі, політикам, які відгороджуються від життя великим муром байдужості, нерозуміння, перетворюючись у касту. Сучасну українську владу поет називає лукавою та савальною (“Живем, мов при дорозі”, “І знову осінь, вся твоя”, “За народними мотивами” та ін.), а вік – плитайським та лихоманним (“Двоє вікон”).

Однак українська душа поета не озлоблена. Він – людина оптимістичного настрою, тому сподівається, що Україна подолає труднощі і світлом буде осяяне її майбуття. Тема надії передається наскрізним метафоричним образом світла, розпростороного світлограю, сонцеликого дня, мирного сонця. Він проголошує: *Злуциться духовний гніт. / Вільні без конвою, / Поплинемо в тихий світ, / Де нема розбою* (Збірка “За словом слово”, “Фантазія”) [1, с. 175]. Сподівається щиро, що “в добу нову / Прийде онукам мирне сонцеліття” (“Сподіваюсь”). Він твердо переконаний, що Україна вистраждала право на щастя: *Летить магія щастя / Без оглядки на час, / Скільки йому удається / Супроводити нас?* (“Протуберанці сонця”) [5, с. 174].

“Живчик надії”, що ворухиться “на кінці мерзлоти”, символізує, вірніше пророкує кінець українським злигодням. Поет є майстром метафоризованого письма, світлої образності, тому його поезія хвилює, пронизує, переконує в правоті його слова, вселяє надію. “Живи для всіх, рятуєча надіє, / Аби не знати горя і розлук”, – напучує поет (“Волошка пахне любощами рук”).

“Родзинкою” поетичного доробку поета є тема рідного Поділля, подільської сонячної землі, зокрема Кам’янця-Подільського. У поезіях, присвячених цій темі, висловлені синівські почуття до отчого дому, подільських джерел та подільського хлібного поля. Це поезії “Тлибока вода”, “Земля подільська”, “Удріівці”, “Тихо долиною”, “Про тебе думаю щодня”, “І надихне краса”, “Дзвінкого неба голубий намет...”, “Материночка”, “Біла квітка на воді...”, “Щасливий, хто...”, “Чекання” та ін.). Відомим є народне прислів’я “Де родився,

там і згодився...”. Хто не пориває зв’язків з малою батьківщиною, із землею батьків, із землею, з якою він пов’язаний захищеною пупиною, той лише має право назватися щасливою людиною, справжнім її сином. Поет живе болями земляків, любується красою молоді (“Рідне”), віддає належне терплячим людям, хліборобським рукам. Клянеться їм в синівській любові, вдячний за натхнення і творчу силу: *Цвітуть подільські небеса, / В них щебетання ластів’яче, / Зродилось почуття юначе, / І кличе голуба яса. / В хлібах перлиниста роса / На сонці радістю проплаче, / Цвітуть подільські небеса, / В них щебетання ластів’яче. / І надихне тебе краса / Іти за щастям нетерпляч* ... [5, с. 385].

Не випадковим є в поетовому арсеналі концепт українського кореня, символу спорідненості з рідною землею, виявом його високопатріотичних почувань і переживань (“Знаю”, “Пам’ять”, “Щасливий, хто...”, “Удрівці”, “Вода”, “Світ непрямої” та ін.). Поет щиро зізнається:

Мимовільно повторюю,
 Бо відродно серцю від повторень.
 Як люблю свій український корінь,

Хоч і не до вподоби це комусь (“Знаю”, збірка “Живу своїм”) [5, с. 387].

Петро Фаренюк (1932–2006) – молодший сучасник Афанасія Коляновського, навчався, як і він, у Кам’янець-Подільському педінституті, 1963 року закінчив історико-філологічний факультет (український відділ). Дебютував, як і Н.Кашук, в альманасі “Кам’янець-Подільський” (Вип. I, 1956 р.) поезією “Подруга моряка” (с. 64). Вірш має особистісний, ліричний характер. Ліричний герой тужить за коханою (“І так хочеться бути з тобою, / Хоч хвилинку щасливу, хоч мить [3, с. 64]. Є тут традиційні, запозичені з фольклору “очі коханої”, є й поетичний ляпсус суржикового типу (“два огоньки маяка”). Відомо, що поета зі шкільної парти, як переростка (через війну), було взято на флот, де він прослужив чотири роки.

Наступними були публікації у збірці “Тобі, одній” (1963 р.) поезій “Серпневі ночі”, “Білі сосни мріють”. Як і попередній (“Подруга моряка”), ці вірші мало додавали до увиразнення власного стилю чи прозорості ідейності. У них знаходимо ремінісценції з М.Рильського (“зорі / яблука падають”) чи О.Олеса (“білі сосни мріють”) [10, с. 11]. Знову про радість кохання (“Я устами грию / Твої змерзлі пальці <...> / Ще не йди додому, / Ще постій хвилинку” [10, с. 11]. Була й поступка тогочасній політриториці (“Серце повне радістю-відрадою, / Що добробут в рідному краю” [10, с. 10].

Але надалі у творчій долі наступила мовчанка. Він не друкується. За його ж спогадами, відразу після закінчення інституту він потрапляє в “чорні списки”. Йому запропонували співпрацю з КДБ, але він з обуренням відмовився. Тому за його ж словами, “виштовхано зі школи”, де працював після закінчення вишу. Йому винесли вирок: націоналіст, є “слишком украинским украинцем” [11, с. 273]. Працював на заводах у Кам’янці 24 роки, звідки й пішов на пенсію за віком.

Сам зізнався: “Пишу скільки пам’ятаю себе, і від дитячих віршиків, як кажуть, значно підріс”.

Істинна правда. Завісу її привідкриває недавно видана його посмертна збірка “Жива пісня. Вірші та поеми” (2011). Тут ми знову стикаємося з феноменом шістдесятників і дисидентів, який одержав назву “писання в шухляду”. Поет вдавався до такого методу – писав постійно. Саме у віршах був справжнім, почуття його були присвячені одній улюбленій усього його життя – рідній Україні. 1953 роком (ще до вступу у педінститут) датований його вірш “Україно, коханий мій краю!”, в якому поет зізнається у своєму сокровенному: “Україно! Коханий мій краю, / Я тобою одною живу, / Я тебе уві сні зустрічаю, / А здається, що це наяву” [11, с. 8]. У поезії наступних років, як і в шістдесятників, переважає увага до простого, земного (образи мами, працьовитих селян), сповідуння загальнонародських ідеалів (“Цілуймо руки наших матерів”, “Бабці Мотрині вісімдесят і один” та ін.).

Наскрізними темами його поетичної творчості стають теми України, її великих постатей, рідного Поділля, зокрема й Кам’янця-Подільського. У вірші “За Кам’янцем солодка ностальгія” він зізнається: “За Кам’янцем солодка ностальгія / Стиснула серце – кличе рідний край. / Вертаюся додому, наче в мрію, / Встає над полем місяць-коровай” [11, с. 34].

Громадянське обличчя П. Фаренюка визначає одна із кардинальних тем його поезії – тема Рідного Слова, вірність якому проніс від 1953 року до кінця свого земного шляху. Рідне слово для нього це своєрідний оберіг, який рятує і живить його дух. У вірші “Рідна мова” (1953) він проголосив: “Хай тяжко буде, / Та недоля мене не зігне, / І рідну мову / Ніколи в житті не забуду” [11, с. 61]. Справжніми молитвами-заклинаннями про мову є його поезії “Слово про мову”, “Куди б у світі доля не гонила”, “Великі не бувають двоязики”, “І мої слова сфальсифікують” та ін. У сучасних реаліях розмов про двомовність глибоко актуальними є його рядки.

Ляхи сказали – “польський діалект”,
Попи сказали: “Мова то поганська”,
А наша мова справді є селянська,
І в ній народ зберіг свій інтелект.

Москаль сказав: “Нет мови у хохлов,
А только малорусское наречіє”.
А в нашій мові – ми і наші звичаї
І хто б то язиком що не молів
(1995) [11, с. 77]

Слава Богу, минулися часи переслідування рідного слова, хоча й бажає воно кращої, надійнішої підтримки. У цій темі переплітається громадянське з особистісним, відчувається у деяких поезіях гіркота важкої поетової долі. Адже для поета є найбільшою мукою писати потайки, не бачити виходу у світ своїх “чад” (як казав П. Фаренюк). “І мої слова сфальсифікують, / Обстрижуть,

спаплюжать, обплюють. / Той, хто пише, класти ризикує / Під сокиру голову свою”, – зізнається поет [11, с. 118].

Мудрою сентенцією-висновком про поетове розуміння сили і краси рідного слова можуть бути його слова:

Доки є народ, то буде слово,
Слово те походження земного,
Бо не знищив його ні царат ...
(1985–1986) [11, с. 119].

А поет, як й усі шістдесятники, залюблений в красу природи рідного краю, цей Храм Краси (“Осіння елегія”, “Зорі на небі рясні”, “Обвисають сливи у саду”, “На броді верби грають на цимбалах”, “Люблю травневі заметілі” та ін.)

Петро Фаренюк широко вірив, що його вірші дійдуть все-таки до читача. У поезії “Мої вірші з трибуни не читати...” він писав:

Колись мої вірші узнають люди,
В моїх віршах немає слів облуди.
Мої вірші йдуть прямо, а не блудять,
Мої вірші байдужих ще розбудять [11, с. 123].

Є ще один момент, визначальний для цієї “подільської трійці” – це любов до своєї alma-mater, до рідного вишу, з яким пов’язана молодість і надія на звершення своїх сподівань.

Вражає тональністю і високістю поетового духу поезія А.Коляновського “Студентка-подоляночка” (збірка “Підкова на щастя”, 1996). Поет, хоча фізично ізольований від далеких центрів, проте виявляє добру обізнаність із сучасними рухами за повернення в Україну несправедливо замовчуваних імен Великих Українців. Відомим є змагання прогресивної інтелігенції, загалом широкої громадськості, за надання рідній поетовій alma-mater – Кам’янець-Подільському університету – імені його фундатора і засновника, першого ректора Івана Огієнка (1882–1972 рр.). Першою ластівкою таких домагань поета стала назва вулиці, на якій розміщений головний корпус Огієнкового дітища, вулиця Івана Огієнка. Написана в ритмі пісні (з приспівом), поезія є справжнім гімном оновленій Україні, її видагним синам, матірній землі: *Осяяна, як лугова росинка, / І буревій над нею не гуде, / По вулиці Івана Огієнка / Четверте літо дівчина іде. / Приспів: / Студентка-подоляночко, / Матері поклонись, / Шляхи твої з Україною, / З дітьми її сплелись (“Студентка-подоляночка”)* [5, с. 223].

Линула душею в рідній Кам’янець до своєї наставниці доцента педуніверситету Євгенії Гінзбург й Наталії Кашук. Наталія називала її “князівною з вежі червленої”. Вона ж керувала літстудією, членами якої були, крім Наталії Кашук, тоді старшокласники СШ №5 м.Кам’янець-Подільського Андрій Коник, Афанасій Коляновський, Петро Фаренюк, Віктор Кушнір. В одному з листів до наставниці писала: “Сердечно дякую, що Ви не забуваєте мене. А я, я пам’ятаю про Вас весь час, закликала на допомогу Ваш образ, Ваші слова, коли мені було важко...” [6, с. 206].

Щиро зраділа Наталія Кашук, коли громадськість Кам'янець-Подільського порушила питання про реорганізацію Кам'янець-Подільського пединституту в університет (1990), присвоєння йому імені Івана Огієнка, його фундатора і організатора, першого ректора КПДУ (1918–1920). У листі від 1 березня 1991 року [до Є.С. – Авт.] писала: “Зразу по революції у Кам'янці був університет. Не моя то, може, справа, але мені і **досі зоріє університет правдивного Поділля**” (Вид. Наталі Кашук. – Авт.). Напевне, радіє душа на небесах з нашого відродженого університету. Останній лист [до Є.С. – Авт.] завершується словами: “Хоч прогноз для України і понурий (писалося в 1991 р. – Є.С.), але доки живемо – доги треба трудити і руки, і розум. Так?”. Воістину святі слова! Вони вчать і вчитимуть нас, особливо молодь, визначати свою роль і місце в житті для блага України. [9, с. 4].

Данину рідній alma-mater віддав й Петро Фаренюк. У вірші “Студентське” згадує бурхливу атмосферу студентських часів, своїх побратимів-літстудійців.

Студентська юнь, її мрії та сподівання охарактеризовані у віршах “Студентська молодість моя”, “Студентське” (1959), “Юнацькі роки, як шалені йдуть”, “Яке то щастя бути молодим”. Усіх їх пронизує шістдесятницький, можна сказати, юнацький максималізм, щирість і сповідальність, бажання прислужитися Україні (“... І так прожити, щоб гордилась ним / Перед людьми в тривогах рідна мати”) [11, с. 57].

Впевнені, що вірші названих подільських поетів увійдуть у золоту скарбничку поетичної спадщини, будуть нагадуванням про нелегкі, але й світлі сторінки нашого Українського Поступу.

Список використаних джерел:

1. Гавришук, А. “І вересневий золотистий дим над Смортичем війнув багряним валом...” (Кам'янець у поезії Наталії Кашук) / Анатолій Гавришук. – Кам'янець-Подільський вісник. – 2002. – 25 жовт. – № 44. – С. 4.
2. День. – 2012. – 11 квіт. – № 64. – С. 8.
3. Кам'янець-Подільський: літ-худ. альманах. – Хмельницький: Хмельницьке обл. вид-во, 1956. – Вип. 1. – 127 с.
4. Кашук, Н. Самоцвіти: поезії / Наталія Кашук [Вступ. ст. Мих. Шевченка]. – К.: Молодь, 1989. – 112 с.
5. Коляновський, А. М. Вибрані твори / А. М. Коляновський / упоряд. В. Білінський; передм. Є. Сохацької. – К.: Вид-во Олени Теліги, 2009. – Вип. 1. – 400 с.
6. Мачківський, М. До вежі черленої: роман-життєпис / Микола Мачківський. – Хмельницький: Поділля, 2005. – 447 с.
7. Павличко, Д. Про книжку Наталі Кашук “Обереги” / Дмитро Павличко // Кашук Наталія. Обереги. – К.: Дніпро, 1979. – С. 3-4.
8. Див.: Рада. – 1906. – № 8. – С. 2; 1907. – № 106. – С. 3; Сохацька, Є. І. “Помилка історичної ваги...” З історії національної освіти на Поділлі поч. ХХ ст. (за матеріалами газети “Рада” 1907–1909 рр.) / Є. І. Сохацька // Педагогічне Поділля: зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського держ. ун-ту: Серія соціально-психологічна. Вип. IV. – Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова, 2005. – Т. 2. – С. 7-11.

9. Сохацька, Є. Сонячний талант (До 65-річчя Наталії Кашук / Євгенія Сохацька. – Кам'янець-Подільський вісник. – 2002. – 25 жовтня. – № 44 – С. 4.

10. Тобі, одній. зб. поезії – Вінниця: Вінницьке обл. книж. газ. вид-во, 1963. – 48 с.

11. Фаренюк, П. Жива пісня: вірші та поеми / Петро Фаренюк. – Кам'янець-Подільський, 2011. – 251 с.

Summary

The article views the creative work of three Podillia poets from the standpoint of view of manifestation of the concepts of the “sixties” movement.

Key words: Khrushchov “tran” national identity, love and respect for mother tongue, high patriotism.

Одержано 3 травня 2013 року

УДК 37.011.3–051(477.43)(092)

В.Г.Байдич

Надія Мороз (Кравчук) – педагогічна гордість Хмельниччини

Висвітлюється життєвий та професійний шлях вчителя-методиста, відмінника освіти України, вчителя історії Волице-Полівського НВК Теофіпольського району Хмельницької області Мороз (Кравчук) Надії Петрівни.

Ключові слова: Мороз (Кравчук) Надія Петрівна, сільська школа, вчитель історії, учні.

Реформа сучасної української загальноосвітньої школи має на меті вивести її на рівень світових стандартів, що неминуче позитивно позначиться на просуванні країни до європейського простору. Ця робота, грандіозна за масштабами, велична за змістом, відповідальна за результативністю, може бути успішною за наявності цілої низки доленосних чинників, один із яких слід віднести до першорядних. Йдеться про сучасний учительський персонал України, його фахові і моральні якості, культурний потенціал, нарешті, готовність стрімко, без зупинок, рухатися вперед, наполегливо перебудовувати систему своєї навчально-методичної роботи, самоосвіти, активно переймати передовий педагогічний досвід вітчизняних і зарубіжних лідерів галузі. Мабуть, не всі нинішні освітяни готові вже зараз взятися за інноваційну діяльність, без якої школа може залишитися на старих позиціях. На недопустимості цього наголосив у своєму Указі Президент України Віктор Янукович “Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року”. На його пере-